

הקדמה ללימוד הפנימיות (ב)

אמנם אף שהאדם הוא התכלית של כל הנבראים ובו מתקיים רצונו להיטיב לנבראיו בשלימות, גם בכל חלקי הבריאה על כל מדרגותיהם – דומם, צומח וחי, מקננת תשוקה ורצון להידבק במקורם – הבורא ית'.

"ולך לדעת, כי כל אשר ברא ה' בעולמו, יצר בו ה' בחינת ההשכלה וההבחנה כפי בחינתו: בעלי חיים, מדברים ובלתי מדברים, וצומח ודומם - יש לכל אחד כח מההשכלה להכיר יוצרו כפי השגתו..."

...וכל חוט השערה מכל חלקי הסובב של העולם, יתעצם להתקרב ומושך לצד הפונה אליו... ונמצא כל העולם תקוע בידות ומסמרי חשק הבורא, לצד כלות ונטות רוחניות שבו להתקרב להנערב יתעלה שמו..."

והוא אומרו 'ויכלו השמים והארץ וכל צבאם', פירוש 'ויכלו' על דרך אומרו (תהלים פד) 'נכספה וגם כלתה'. ובאמצעות זה נשלמה ונתקיימה הבריאה. וטעם שהוציא הכתוב הענין בלשון זה - 'ויכלו', לרמוז כי הוא תשוקה גדולה עד כלות החלק אל הכל, והוא בחינה גדולה מבחינה החשק והתשוקה..."

(אור החיים, בראשית שם)

בכל חלקי הבריאה ישנה מדרגה מסוימת של רצון וחיות – בדומם, בצומח, ובוודאי בחי. בספה"ק אנו מוצאים שגם לדומם יש בחינת נפש. נפש זו היא בחינה של רצון והשתוקקות גולמית, הקיימת בכל דבר ודבר בבריאה [וכפי שבימינו אף ידוע מחכמי הטבע, כי החומר אינו דומם כפי שנראה לעינינו, אלא קיימת בו תנועה בלתי פוסקת של חלקיקים זעירים הנמשכים זה לזה ונדחים זה מזה. ולא תיתכן שום מציאות שאין בה תנועה כנ"ל, ותנועה נמשכת מרצון]. ואף שכמובן אין בדומם בינה להבין, מכל מקום מקורה של השתוקקות זו הוא הרצון הטבוע בבריאה מעצם מהותה להידבק בשורשה.

למעלה מזה הוא הצומח, שיש בו גם את בחינת הרצון-לקבל של הדומם (שהרי גם הוא מורכב מהחלקיקים המתנועעים הנ"ל) ועל גביו רצון-לקבל בבחינת צומח - העלים והגבעולים מתנועעים לכיוון האור והשמש, הצמח ניזון מהשמש ומחומרי האדמה ושותה מים.

למעלה מזה היא בחינת החי, הכוללת גם את הבחינות של הדומם והצומח, ומעליהן רצון-לקבל מפותח ופרטי יותר, כפי שניתן לראות בבעלי-החיים.

למעלה מזה היא בחינת המדבר, הכוללת את כל הבחינות הנ"ל (שאין להן ערך בפני עצמן, אלא הן עולות ויורדות עם האדם, שכיון שכוללן בפנימיותו ע"כ מצבו משפיע עליהן גם בחיצוניותו. דהנה העולמות עשויים כחותם ונחתם, וממילא מצב שאר הבריות בעולמות הנפש של האדם משפיע על ענפיהן הגשמיים, כפי שאמרו חז"ל:

"אין לך עשב למטה, שאין עליו מלאך ממונה מלמעלה שמכה בו ואומר לו גדל", הכוונה שלכל מציאות גשמית יש שורש רוחני, אשר משפיע על ענפו הגשמי. והנה השורשים הרוחניים נמצאים בנפש האדם, לפיכך יש אחריות גדולה על האדם, דע"פ מעשיו נגזר מצבם של שאר בריות העולם דצח"מ), ובנוסף יש לו נפש משכלת, דהיינו רצונות מפותחים יותר, שמכוחם הוא מתאוה למושכלות ולתענוגים גבוהים יותר. ואכן, רק באדם, מכל שאר בעלי החיים, אנו מוצאים את הצורך במשמעות לחיים, ואת החיפוש אחר רגשות עמוקים של קשר עם הזולת. ולכן האדם הוא הנברא שמוכשר להגיע לתענוג הגדול שיש בקשר עם הבורא ית'.

ובספה"ק מובא, שישנה דרגה נוספת מעל המדבר – דרגת ישראל, שבו יש נפש אלקית, אשר מכוחה מקנן בו רצון-לקבל גדול יותר, והשתוקקות לבוראו, ובמדרגה זו מתקיימת תכלית רצון הבורא להיטיב לנבראיו, כי איש יהודי נועד להגיע למדרגה הגבוהה ביותר של דביקות בבורא, שבה יש את ההטבה והתענוג האמיתיים. והנה מדרגה זו נקנית בעיקר ע"י העסק בפנימיות התורה, דע"י השכלת העולמות העליונים והתגלות האלוקות בהם, מתעוררת דרגת רצון זו אצל האדם. דהנה הרצון אצל האדם נבנה ע"י המציאות של עין רואה ולב חומד, וענינים הגשמיים אכן העין רואה והלב חומד, אבל את מציאות השי"ת אין העין רואה, דאין לו גוף, ואין לו דמות הגוף, לפיכך האדם צריך לקנות מחשבת ציור ודמיון של המציאות האלוקית ע"י ספרים וסופרים, ולפי איכות ראיית עין השכל שלו את המציאות האלוקית, כך יתעורר לבו לחמוד את האלקים.

(אמנם גם לגויים יש תכלית זו לעתיד לבוא ע"פ דרגתם, ועם ישראל הוא האמצעי להביא את כל העמים לכך, וכמ"ש בישעיהו (ב ב-ד): "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות, ונהרו אליו כל הגוים. והלכו עמים רבים ואמרו: לכו ונעלה אל הר ה', אל בית אלקי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם. ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים, וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות" וגו'. וכפי שהאבות הקדושים היוו אמצעי בין השי"ת לעם ישראל, כך עם ישראל יהווה אמצעי בין השי"ת לבין הגוים. וע"י בזה באורך בס' דרך ה' להרמח"ל ח"ב פ"ד).

*

מדוע כלול האדם מכל בחינות אלה? מדוע בכלל נבראו שאר הדרגות של צומח, חי ודומם, אם תכלית הבריאה היא רק בשביל האדם?

מבאר בעל הסולם (שם, אות לד):

"ובכדי להכין את בריותיו, שתוכלנה להגיע למדרגה הרמה והנשאה הנזכרת, רצה הקב"ה לפעול זה על סדר ד' מדרגות, המתפתחות אחת מחברתה, הנקראות דומם צומח חי מדבר...

כי אע"פ שעיקר החפץ הוא בבחינה ד' של הרצון לקבל [-מדרגת המדבר], אמנם אי אפשר שתתגלה בחינה ד' בבת אחת, אלא בכח ג' בחינות הקודמות לה, שהיא מתגלית ומתפתחת בהן ועל ידיהן לאט לאט, עד שנשלמה בכל

צורתה שבבחינה ד'..." (וכל זה לטובת הנברא, דכל הדרגה טובה היא הנברא, בכדי שיוכל להכילה ולהתמודד עימה).

ועוד כותב שם :

"והן באמת ד' בחינות של הרצון לקבל, שכל עולם ועולם מעולמות עליונים מתחלק בהן".

כלומר, הרצון לקבל הגדול בבחינת מדבר, שבו מתקיימת תכלית הבריאה, מתפתח באופן הדרגתי, והדרגה זו מקורה בעולמות העליונים, אשר הם שורש לדרגות הנבראים בעולם התחתון – דומם, צומח, חי ומדבר.

וכפי שכותב עוד (שם אות מב) :

"נשמת האדם היא בחינת מדבר אשר שם, ובחינות החי הן המלאכים שבאותו עולם, ובחינות הצומח נקראות בשם לבושים, ובחינות הדומם נקראות בשם היכלות. ונבחנות כמלבישות זו את זו (פירוש : א) התחתון מלביש לעליון היינו משמש אותו. ב) מקבל ממנו). כי בחינת המדבר, שהיא נשמות בני אדם מלבישות על ה' ספירות כח"ב תו"מ, שהן אלקיות שבאותו עולם... ובחינות החי שהן המלאכים, מלבישות על הנשמות; והצומח, שהם הלבושים, מלבישים על המלאכים, ובחינות הדומם שהן היכלות, מסבבות על כולם..."

וכאמור, נשמת האדם כוללת את כל הבחינות הנ"ל, וכמ"ש בנפש החיים (שער א' פרק ו') :

"...אבל עיקרו של דבר, כי הוא ית"ש אחר שברא כל העולמות ברא את האדם אחר (בסוף) למעשה בראשית בריאה נפלאה כח מאסף לכל המחנות. שכלל בו כל צחצחות אורות הנפלאות והעולמות והיכלין העליונים שקדמו לו. וכל תבנית הכבוד העליון בסדר פרקי המרכבה. וכל הכוחות פרטים הנמצאים בכל העולמות עליונים ותחתונים. כולם נתנו כח וחלק מעצמותם בבנינו ונכללו בו במספר פרטי כחותיו שבו..."